

Vergaderjaar 2013–2014

33 750 XVII

Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2014

Nr. 59

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 12 mei 2014

Conform de toezeggingen tijdens het Algemeen Overleg Economische Missies en Exportbevordering d.d. 19 december jl. (Kamerstuk 33 625, nr. 73) en met het oog op een meer eenduidige verslaglegging over economische reizen, heb ik met mijn collega-bewindslieden de volgende afspraken gemaakt:

- Het format voor verslaglegging wordt ook gebruikt door mijn collega-bewindslieden voor hun verslaglegging. De hoofdlijnen van hun verslagen neem ik net als vorig jaar op in de rapportages.
- MVO is een structureel onderdeel van economische missies. In deze rapportage wordt aandacht besteed aan de wijze waarop MVO en mensenrechten in de missies/bezoeken aan de orde zijn gesteld.
- In deze rapportage wordt gerapporteerd over inkomende economische bezoeken, die voldoen aan de volgende voorwaarden:
  - De leider van de inkomende delegatie is een bewindspersoon, die in Nederland op bewindsliedenniveau wordt ontvangen.
  - Er is sprake van een meereizende economische missie, bestaande uit meer dan drie bedrijven/kennisinstellingen.
  - Economische onderdelen van inkomende staatsbezoeken worden ook in de kwartaalrapportages opgenomen.

Opzet rapportage eerste kwartaal 2014

Deze rapportage (zie bijlage) bevat verslagen van drie reizen die in het eerste kwartaal van 2014 hebben plaatsgevonden.

Daarnaast zijn in deze rapportage verslagen opgenomen van de (economische onderdelen van de) inkomende bezoeken. Voor de inkomende bezoeken die rond de Nuclear Security Summit 2014 (NSS) hebben plaatsgevonden (staatsbezoek van de Chinese president, officiële bezoeken van Vietnam en Kazachstan en werkbezoeken van de president

van Zuid-Korea, de vicepresident van Indonesië en de Minister-President van Canada) verwijs ik naar de brief over het verloop en de resultaten van de NSS die op 17 april naar uw Kamer is gestuurd (33 750 V, nr. 68).

In deze rapportage geef ik tevens een terugblik op de economische reizen van 2013. Voor de missie naar Indonesië is daarbij een factsheet opgenomen met daarin de belangrijkste uitkomsten van een uitgebreidere evaluatie die onder de deelnemers van deze missie is uitgevoerd. Voortaan zal ik voor elke relevante economische missie een dergelijke factsheet toevoegen aan het verslag.

In het vervolg zal ik uw Kamer twee keer per jaar een rapportage sturen over de economische missies en inkomende bezoeken.

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
E.M.J. Ploumen

I. Verslagen uitgaande economische missies eerste kwartaal 2014**Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking****Mozambique en Tanzania, 16–21 februari**Doelstellingen

Van 16 tot 20 februari bezocht ik Mozambique en Tanzania, vergezeld door een delegatie van 35 Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en NGO's. De missie volgde op bezoeken van de presidenten van Tanzania en Zanzibar en diverse ministers uit beide landen in 2013 en op economische missies op ambtelijk niveau in 2012 en 2013.

Met beide landen heeft Nederland een lange geschiedenis van ontwikkelingssamenwerking. De aard van de relatie is echter aan het veranderen; de Nederlandse rol verschuift van donor naar investeerder. In Tanzania is het OS-programma inmiddels afgebouwd. De doelstelling van deze overgang is om op termijn te komen tot een wederzijds voordelige economische relatie.

In beide landen worden op korte termijn beslissingen genomen over grote investeringen in de offshore gaswinning en daaraan gerelateerde infrastructuur. Voor Nederlandse bedrijven in deze sectoren vormde de missie daarom een goede gelegenheid om hun kennis en kunde aan te bieden.

Deze missie had de volgende doelen:

- Het intensiveren van de bilaterale economische betrekkingen, economische belangenbehartiging en het positioneren van het Nederlands bedrijfsleven. Hierbij was uitgebreide aandacht voor het belang van MVO voor duurzame en inclusieve economische groei.
- Het uitdragen van mijn «hulp en handel»-agenda en het zetten van verdere stappen in de overgang van een OS-relatie naar een sterkere economische relatie. In Mozambique gaan hulp en handel nog zij aan zij. In Tanzania is de OS-relatie inmiddels afgebouwd en wordt veel gebruik gemaakt van het beschikbare bedrijfsleveninstrumentarium.
- Aandacht besteden aan de Nederlandse inzet op het gebied van kennisuitwisseling en capaciteitsopbouw in de gasector, waarover ik u op 23 oktober jl. in een brief informeerde (2013.279889).

Betrokken partijen

De zakelijke delegatie bestond uit vertegenwoordigers van 26 bedrijven (het merendeel grote bedrijven, met daarnaast enkele kleinere), drie NGO's, vier kennisinstellingen en twee brancheorganisaties. Het grootste deel van deze delegatie reisde mee naar beide landen. De focus van de missie lag op gas en maritieme infrastructuur; een klein aantal deelnemers richtte zich daarnaast op voedselzekerheid.

Belangrijkste onderdelen programma

De missie bezocht Maputo, Dar es Salaam en Zanzibar. Ik heb gesproken met de meest relevante ministers in beide landen, onder anderen de ministers van Energie, Transport en Financiën. Op Zanzibar werd ik ontvangen door President Shein en een groot deel van zijn kabinet. Ik heb

diverse investeringsvraagstukken aan de orde kunnen stellen, zoals het belang van local content regelgeving, MVO en het investeringsklimaat. Over deze onderwerpen werden daarnaast in beide landen seminars georganiseerd, met actieve participatie van de bedrijven en het maatschappelijk middenveld.

De meegereisde bedrijven konden zich op diverse niveaus presenteren en nieuwe contacten opdoen. Zo waren er gezamenlijke bijeenkomsten met verschillende ministers en met de president van Zanzibar, waar bedrijven zich konden presenteren. Ook heb ik in mijn gesprekken met bewindspersonen voor een aantal bedrijven specifieke kwesties aan kunnen kaarten.

Ik heb in diverse gesprekken nadruk gelegd op de lessen die wij zelf in het verleden geleerd hebben op het gebied van gaswinning. Als naamgever van de «Dutch disease» kan Nederland kennis bieden op het gebied van het verantwoord gebruiken van gasinkomsten. Deze opstelling werd door mijn gesprekspartners gewaardeerd. Nederland zal dan ook blijven bijdragen aan kennisuitwisseling en capaciteitsopbouw in beide landen, waar mogelijk samen met bedrijven en kennisinstellingen.

Gezien het ontwikkelingsniveau van Mozambique en de uitdagingen waar dit land voor staat, zal Nederland hier ook de komende jaren blijven investeren in ontwikkelingssamenwerking. In Maputo besteedde ik dan ook uitgebreid aandacht aan Nederlandse programma's op het gebied van water, voedselzekerheid en SRGR. Een groot deel van deze programma's bevindt zich al op het snijvlak van hulp en handel

Ook in Tanzania heb ik me gericht op meer dan alleen handelsbevordering. Zo heb ik in Dar es Salaam aandacht besteed aan duurzame energie. Daar opende ik een fabriek waar biogasinstallaties worden geproduceerd, opgezet door een joint venture van een Nederlands en Tanzaniaans bedrijf, in samenwerking met SNV. Ook bezocht ik het Baobab Maternity Hospital, een succesvolle publiek-private samenwerking in de gezondheidssector.

Resultaten en follow-up

In Maputo werd een MoU getekend tussen de Netherlands African Business Council (in haar rol als facilitator van de Dutch Round Table Oil and Gas East-Africa) en de Mozambikaanse werkgeversorganisatie over kennisuitwisseling, training en capaciteitsopbouw. Dit MoU biedt een goede mogelijkheid om de Nederlandse ervaringen op gebied van MVO en local content te delen.

In Dar es Salaam ondertekende ik met de minister van Financiën de schenkingsovereenkomst voor een ORIO-project voor de renovatie van Kilimanjaro International Airport. De rehabilitatie zal naar verwachting een positief effect hebben op het Tanzaniaanse investeringsklimaat. Ook Nederlandse ondernemers, onder andere actief in toerisme en tuinbouw, kunnen hiervan profiteren.

De internationale concurrentie in beide landen is groot. Het is daarom voor bedrijven belangrijk om zichtbaar te blijven, contacten te leggen en te verdiepen en meer informatie over de plannen en ontwikkelingen, bijvoorbeeld de aankomende concessies en tenderprocedures, te verkrijgen. De missie heeft daaraan bij kunnen dragen. Het meereizend bedrijfsleven heeft zijn waardering uitgesproken over belangstelling die is gewekt bij de Mozambikaanse en Tanzaniaanse autoriteiten voor de inzet van Nederlandse kennis en expertise bij de duurzame ontwikkeling van de enorme gasvondsten. Juist de aandacht voor MVO – en vooral het gebruik

van local content – spreekt hen aan in de Nederlandse aanpak. Ambassade zorgt voor follow-up met het betrokken bedrijfsleven.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Hoofdlijnen economische missie Minister Schippers naar India, 29 t/m 31 januari (het verslag is al naar uw Kamer gestuurd)

Doelstellingen

Het bezoek van minister Schippers aan India had tot doel om de bilaterale contacten en eerder gemaakte afspraken met de Indiase collega's op het gebied van gezondheidszorg en sport verder in te vullen en uit te breiden. Het bezoek paste goed binnen de benadering van India als prioriteitsland van de topsector Life Sciences & Health (LSH). Verschillende bedrijven en kennisinstellingen zijn geïnteresseerd om de Indiase markt in de toekomst gezamenlijk te benaderen op het gebied van medische technologie, ziekenhuizen en opleidingen. De Nederlandse ambassade in New Delhi bereidt hiertoe een kansenrapport voor.

Belangrijkste onderdelen programma

Gezondheidszorg:

- Ronde tafel over antimicrobiële resistentie.
- Gesprek met de minister van Wetenschap en Technologie, de heer Shri Jaipal Reddy.
- Lancering van de Cohort Studie van het All India Institute of Medical Sciences en Het Erasmus MC.
- Gesprek met de minister van Gezondheid en Gezinszaken, de heer Shri Ghilam Nabi Azad.
- Bijeenkomst met de Indian Netherlands Business Association.
- Bezoek aan het Hinduja ziekenhuis.

Sport:

- Indo Dutch Seminar over Sport Infrastructuur.
- Gesprek met de minister van Sport en Jeugd, de heer Shri Jitendra Singh.

Betrokken partijen

Op het gebied van gezondheidszorg reisde het Erasmus Medisch Centrum Rotterdam mee. Aan de sportinfrastructuurmissie namen naast de gemeente Amsterdam en de KNVB zes bedrijven deel.

Resultaten en follow-up

Op het gebied van gezondheidszorg is het volgende gerealiseerd:

- Minister Schippers ondertekende een samenwerkingsovereenkomst met de Indiase minister van Gezondheidszorg en Gezinszaken over de bestrijding van infectieziekten, in het bijzonder antibiotica-resistente, en medicijnen. Onder de «paraplu» van deze overeenkomst kunnen organisaties als de Inspectie Gezondheidszorg en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu samenwerken met hun Indiase partners, de Drug Controller General en het National Centre for Disease Control en de Public Health Foundation. Ook maakt deze overeenkomst publiek-private samenwerking mogelijk tussen partijen in Nederland en India op terreinen die belangrijk zijn voor de topsector Life Sciences & Health, bijvoorbeeld op het gebied van medische technologie.

- In het kader dat een samenwerkingsovereenkomst tussen het Nederlandse ministerie van Economische Zaken en het Indiase ministerie van Onderzoek en Wetenschap woode minister Schippers de lancering bij van een cohortstudie, uit te voeren door het Erasmus MC en het All India Institute of Medical Sciences. Deze cohortstudie richt zich vooral op de ziekten van Alzheimer en beroertes. Minister Schippers nodigde de Indiase minister van Onderzoek en Wetenschap uit voor een bezoek aan Nederland.
- Minister Schippers heeft bij de Indiase minister van Gezondheidszorg en Gezinsaanlegigheden aandacht gevraagd voor bilaterale en internationale activiteiten op het gebied van antibioticaresistentie.
- Minister Schippers heeft activiteiten van de sector Life Sciences & Health ondersteund op het gebied van medische technologie en rural health.

Op het gebied van sport is het volgende gerealiseerd:

- Minister Schippers ondertekende een samenwerkingsovereenkomst met de Indiase minister van Sport over sportinfrastructuur en de ontwikkeling van lokale sportfaciliteiten in India. In het kader hiervan werd in New Delhi een bilateraal seminar gehouden over sportinfrastructuur, waaraan de meegereisde sportinfrastructuurbedrijven en sportorganisaties deelnamen.
- De Indiase Sportautoriteit bracht tijdens dit seminar de wens naar voren om het Indira Gandhi National Stadium in New Delhi, een van de grootste stadions in India, aan te passen aan de hedendaagse mogelijkheden voor het benutten van stadions in de stedelijke omgeving. Amsterdam ArenA, de dienst Stedelijke Ontwikkeling van Amsterdam en betrokken bedrijven op het gebied van sportinfrastructuur en -management in Nederland hebben zichzelf gepresenteerd tijdens het seminar. Het aanwezige Indiase bedrijfsleven (waaronder de grootste multinationals van India, Tata, Reliance en Jindal Steel) toonde zich zeer geïnteresseerd in samenwerking met Nederland.

Ministerie van Economische Zaken

Bezoek Minister Kamp aan Frankrijk, 11 maart

Doelstellingen

Het bezoek van minister Kamp aan de beurs «JEC Composites» in Parijs paste binnen de internationale strategie van de topsector HTSM. De beurs werd, net als de Hannover Messe, door deze topsector aangewezen als strategische beurs voor 2014.

Belangrijkste onderdelen programma

JEC Composites is de belangrijkste beurs op het gebied van composietmaterialen in Europa. Minister Kamp hield een toespraak bij de netwerkbijeenkomst op het Holland Paviljoen, kreeg een rondleiding langs de op de beurs aanwezige Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen en verzorgde de prijsuitreiking van de innovation awards, waar drie Nederlandse bedrijven in de prijzen vielen.

Betrokken partijen

Op de beurs waren een kleine veertig Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen vertegenwoordigd, hoofdzakelijk geconcentreerd in twee Nederlandse paviljoens. Nog twintig bedrijven en kennisinstellingen waren als bezoeker aanwezig op de beurs voor *matchmaking* met potentiële samenwerkingspartners. Ook het Topteam van de topsector

HTSM was vertegenwoordigd. De topsector was tevens betrokken bij de voorbereiding voor de beursdeelname, evenals branche- en regio-organisaties Netherlands Aerospace Group, Compoworld en Vereniging Kunststof Composieten Nederland.

Resultaten en follow-up

De beursdeelname en de aanwezigheid van minister Kamp hebben bijgedragen aan de profilering van Nederland als «high-tech land». Dit werd versterkt door de uitgebreide media-aandacht: in totaal verschenen zestien artikelen in de Nederlandse en internationale pers. Nederland was door de beursorganisatie dit jaar uitgenodigd als pays «d honneur, een blijk van waardering voor de sterke Nederlandse technologie en innovatie op het gebied van composiet. De beursdeelname vormde onderdeel van een breder traject ter positionering van de sector; ook op de Hannover Messe (7–11 april) staat een Nederlands «composietpaviljoen». Enkele Nederlandse bedrijven hebben het bezoek van minister Kamp aan de beurs aangegrepen om documenten te ondertekenen:

- Contract tussen Lightweight Structures B.V. en ApATeCh en UralCryo-Mash voor de ontwikkeling van een lichtgewicht composieten goederenwagon.
- Contract tussen Airborne Composites en NLR voor het openen van een vestiging in het Composites Manufacturing Technology Centre van NLR.
- Letter of Intent tussen NLR en Fokker voor een faciliteit voor industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling harsinjectie.

II. Verslagen inkomende economische bezoeken eerste kwartaal 2014

Frankrijk, 20 januari

Op 20 januari bracht president Hollande, op uitnodiging van Z.M. de Koning, een officieel bezoek aan Nederland. President Hollande werd vergezeld door ministers Moscovici (Economie en Financiën), Repantin (Europese Zaken) en Le Foll (Landbouw).

Doelstellingen

Het bezoek had tot doel de bilaterale relatie in den brede te versterken. Het economische programma spitste zich toe op de sectoren energie/ICT en agro-food. Het energieprogramma paste goed binnen de prioriteiten van de topsector Energie, die Frankrijk als prioriteitsland heeft aangewezen. Ook voor de agro-foodsector zijn de belangen in Frankrijk zeer groot. Naast de sectorale programma's vond ook een CEO ronde tafel plaats.

Belangrijkste onderdelen programma

De voornaamste onderdelen van het programma van president Hollande waren een audiëntie bij het Koninklijk Paar, ontmoetingen met de Eerste en Tweede Kamer, een delegatieoverleg en een lunch, aangeboden door Z.M. de Koning. Ook bracht president Hollande een bezoek aan de OPCW.

Het economische programma bestond uit de eerder genoemde CEO ronde tafel en bedrijven seminars over *smart cities* en *smart food*.

Tijdens het bezoek zijn ook stappen gezet in de samenwerking op het vlak van MVO. In de algemene verklaring die tijdens het bezoek door Nederland en Frankrijk is getekend, is expliciet opgenomen dat beide landen gezamenlijk zullen optrekken in OESO-verband bij de voorberei-

dingen voor het eerstvolgende wereldforum over verantwoord ondernemerschap.

Betrokken partijen

Aan de CEO ronde tafel namen tien Nederlandse en acht Franse bedrijven deel.

Het seminar *Smart Cities* werd bezocht door circa 35 Franse en 55 Nederlandse bedrijven. Er waren vertegenwoordigers aanwezig van grote bedrijven, MKB-bedrijven en kennisinstellingen, vooral geconcentreerd in de topsectoren Energie en HTSM.

Aan het seminar *Smart Food* namen 25 Franse en 25 Nederlandse partijen deel. Ook hier betrof het een brede groep van kennisinstellingen, grote bedrijven, MKB, clusters (pôles de compétitivité) en de topsector Agro-food.

Resultaten en follow-up

Tijdens het bezoek werden vijf documenten ondertekend:

- Contract tussen Fokker Aerostructures/Ten Cate Advanced Materials en Airbus Group.
- Intentieverklaring tussen Pôle de compétitivité Industries et Agro-Ressources (IAR) en Biobased Delta Foundation.
- Business cooperation agreement tussen stichting Deltares en ImaGeau.
- Intentieverklaring tussen Wageningen University and Research (WUR) en Institut National de la Recherche Agronomique (INRA).
- Intentieverklaring tussen de leden van de Nederlands-Franse werkgroep van het seminar «Smart Cities».

Daarnaast zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Regelmatig een strategische economische dialoog voeren onder leiding van VNO-NCW.
- Een bijeenkomst organiseren over duurzame innovatie bouw en schone energie.
- Een werkgroep MKB en innovatie opstarten.
- «Routekaarten» vaststellen voor sleuteltechnologieën.
- Samenwerken bij het opzetten van startersactiviteiten en -begeleiding voor de creatieve sector.

België, 10 februari

Jean-Claude Marcourt, vicepresident en minister van Economie, KMO's, Buitenlandse Handel en Nieuwe Technologieën van de Waalse regering en vicepresident en minister van Hoger Onderwijs van de Franse Gemeenschap bracht op 10 februari een bezoek aan Nederland. Marcourt bezocht Noord-Brabant (Eindhoven), waar ik hem heb ontvangen samen met Commissaris van de Koning Van de Donk en burgemeester Van Gijzel. Ook bracht hij een bezoek aan Limburg, waar gouverneur Bovens gastheer was.

Doelstellingen

Marcourt bracht een tegenbezoek aan Nederland naar aanleiding van de economische missie die in maart 2013 onder leiding van minister Timmermans in Wallonië plaatsvond.

Inhoudelijk was het voornaamste doel van het bezoek opvolging te geven aan de in maart 2013 ondertekende Intentieverklaring tussen Nederland en Wallonië op het gebied van economie, logistiek, technologie en

innovatie. In de Intentieverklaring is onder andere vastgelegd dat Nederlandse topsectoren en Waalse pôles de compétitivité met elkaar in contact worden gebracht.

Belangrijkste onderdelen programma

Ik heb minister Marcourt ontvangen en bilateraal met hem gesproken. Ook zijn wij beiden aanwezig geweest bij een lunch met Nederlandse en Waalse CEO's en bij workshops met Nederlandse topsectoren en Waalse pôles de compétitivité. Hier was specifieke aandacht voor de (top)sectoren HTSM, milieutechnologie, transport en logistiek, LSH en agro-food.

Betrokken partijen

Bij de workshops waren (bedrijven en kennisinstellingen uit de) topsectoren High Tech en Materialen (HTSM), Logistiek, Life Sciences & Health (LSH), Agro-food, Chemie en Energie betrokken. Aan de CEO-lunch namen tien Nederlandse en elf Waalse CEO's deel.

Resultaten en follow-up

Met dit bezoek zijn de economische, grensoverschrijdende relaties tussen Nederland en Wallonië verder uitgebreid. Nederlandse en Waalse bedrijven hebben goed gebruik gemaakt van de mogelijkheden om met elkaar en de wederzijdse overheden in contact te komen. Ook zijn verdere afspraken gemaakt over de uitwerking van de in maart 2013 getekende intentieverklaring en zijn, zoals in deze verklaring afgesproken, de topsectoren en pôles de compétitivité bijeen gebracht. De genoemde topsectoren zijn nu vooral zelf aan zet om hieraan opvolging te geven.

Georgië, 6 maart

Vicepremier en minister van Economie en Duurzame ontwikkeling George Kvirikashvili bracht op 6 maart een bezoek aan Nederland.

Doelstellingen

De brede doelstelling van het bezoek was het intensiveren van de handels- en investeringsrelatie tussen Nederland en Georgië. Georgië is niet een van onze economische focuslanden, maar heeft zelf het initiatief genomen om de economische banden met Nederland te versterken. Zo heeft Georgië een Nederlands-Georgische Business Council opgezet, die assisteert en adviseert bij samenwerking tussen Georgische en Nederlandse bedrijven. Ook signaleert dit platform regelmatig investeringsmogelijkheden voor Nederlandse bedrijven. Nederland is één van de grootste buitenlandse investeerders in Georgië.

Belangrijkste onderdelen programma

In een bilateraal gesprek met Minister Kvirikashvili hebben wij onder andere stilgestaan bij onze bilaterale economische en politieke betrekkingen, het beschikbare Nederlandse instrumentarium en het Associatieakkoord inclusief vrijhandelsakkoord, dat eind 2013 door Georgië en de EU is geparafeerd en dat naar verwachting medio 2014 zal worden getekend.

Mijn directeur-generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen was namens mij aanwezig bij een seminar «Doing business in Georgië» en bij een VIP-diner.

Betrokken partijen

Aan het seminar namen ongeveer honderd personen deel, het merendeel Nederlandse en Georgische MKB-bedrijven in de sectoren agro-food, vastgoed en bouw, productie, toerisme en (water)infrastructuur, logistiek, diensten en financiën.

Aan het VIP-diner namen vertegenwoordigers van negen Nederlandse bedrijven deel.

Resultaten en follow-up

Het bezoek heeft bijgedragen aan de bilaterale betrekkingen tussen Nederland en Georgië. Dit is conform de EU-lijn om, mede met het oog op de gebeurtenissen in Oekraïne, de steun aan Georgië te benadrukken en waar mogelijk te versterken.

Het Nederlandse bedrijf The Friesian en het Georgian Co-Investment Fund tekenden een MoU voor het opzetten van een nieuwe zuivelsector in Georgië ter waarde van (in eerste instantie) vijftig miljoen euro.

Op het moment dat u deze rapportage ontvangt heeft een aantal reizen net plaatsgevonden. Ik zal de (hoofdpijnen van de) verslagen van deze reizen opnemen in de volgende rapportage. Het betreft mijn reizen naar Mexico, economische dag, 14 april en Roemenië, 22–23 april. Tevens de reizen van minister Schultz van Haegen naar Indonesië, 31 maart–5 april, staatssecretaris Mansveld naar Brazilië, 31 maart–3 april, deelname van minister-president Rutte, minister Kamp en staatssecretaris Dekker aan de Hannover Messe in Duitsland, 6–10 april, en het inkomende officiële bezoek van de Zweedse Koning Carl XVI Gustaf van Zweden en Koningin Silvia Sommerlath op 4 en 5 april (vergezeld door minister Björling van Handel en Noordse samenwerking).

III. Terugblik economische missies 2013

Op het moment van rapporteren in de kwartaalrapportages van 2013 waren nog niet alle resultaten bekend. In deze terugblik geef ik een overzicht van de nu bekende resultaten.

Daarnaast heeft de RVO een evaluatie uitgevoerd onder de deelnemers aan de economische missies waarbij RVO in 2013 betrokken was. Het aantal deelnemers aan de door RVO georganiseerde delegaties tijdens deze missies was 754. De respons op de RVO-evaluatie was ca. 30%. Het aantal te verwachten/behaalde contracten van deze 30% is 133 contracten.

Kwartaalrapportage d.d. 4 juli 2013

Missie minister Ploumen naar Zuid-Sudan/Ethiopië, 24–28 februari

---

Aantal deelnemers	Zuid-Sudan: – Ethiopië: 10
-------------------	-------------------------------

Follow-up algemeen	<p>Zuid-Sudan (OS-partnerland)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reis in teken van kennisnemen wijze waarop Nederland via geïntegreerde benadering bijdraagt aan opbouw jonge, fragiele staat. – Toegezegd te bekijken of nieuwe handelsmissie – als vervolg op handelsmissie in 2011 – opportuun is. Omstandigheden afgelopen jaar echter ongunstig. – Op 9 juni jl. workshop BZ en Universiteit Wageningen versterken banden bedrijfsleven NL–Zuid-Sudan. Lessen mee te nemen bij evt. handelsmissie. <p>Ethiopië (overgangsland)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nederlandse ambassade actieve rol in ondersteuning (startende) NL bedrijven. – N.a.v. inventarisatie obstakels Nederlandse tuinbouwbedrijven regulier overleg Nederlandse zakengemeenschap en Ethiopische belasting- en douane autoriteit. – I.k.v.EU werkverdeling Nederlandse en Belgische ambassade nu leiding in tuinbouw- en agri-business sector; maakt agenderen problemen ondernemingsklimaat op hoog niveau mogelijk. – Goede perspectieven verdere uitbreiding NL investeringen bloemen/groenteteelt. – Binnen OS-programma met name binnen speerpunten voedselzekerheid en veiligheid en rechtsorde inzet op vergroten synergie handel en OS.
--------------------	--

Missie minister Timmermans (i.p.v. missie minister Ploumen) naar België (Wallonië), 11 maart

---

Aantal deelnemers	36
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Nabije markt; eerste ministeriele missie ter verdere intensivering relaties. – Wallonië op de kaart gezet bij het bedrijfsleven. – Op 10 februari jl. inkomend tegenbezoek van minister Marcourt, Vice-president en minister van Economie, KMO's, Buitenlandse Handel en Nieuwe Technologieën van de Waalse regering en Vice-president en minister van Hoger Onderwijs van de Franse Gemeenschap.
--------------------	---

Hoogambtelijke missie BZ (in plaats van missie minister Ploumen) naar Frankrijk, 12 maart

---

Aantal deelnemers	Aan de lunch namen 23 leden van de Nederlandse zakengemeenschap in Frankrijk deel
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelde markt, frequente bezoeken incl. om het jaar economische missie. – Met hoogambtelijk bezoek aan JEC-beurs (composieten) NL geprofileerd als hightech-land. – Dit jaar Nederland partnerland. Bezoek Minister Kamp 11 maart. – Op 20 januari jl. inkomende, officiële bezoek President Hollande.
--------------------	--

Missie minister Schultz van Haegen naar Oman, 14–17 april

Aantal deelnemers	Aanwezige bedrijven bij de GCC Supply Chain & Logistics conference 2013 en de Port of Sohar
Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Golfstaten: frequente bezoeken incl. jaarlijks economische missie. – Goede relatie met Oman verder uitgebouwd naar samenwerking o.g.v. logistiek. – Minister Transport en Communicatie uitgenodigd voor bezoek haven Rotterdam. – Bezoek Minister Timmermans aan Koeweit, VAE en Qatar), september jl. – Bezoek Minister Kamp aan VAE en Qatar in november jl.

Missie minister Ploumen naar China, 5–10 mei

Aantal deelnemers	50
Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt. Streven jaarlijks minimaal vier bezoeken bewindspersonen aan China, waaronder brede economische missie. – Gedurende de missie zijn overeenkomsten getekend t.w.v. 300 mln euro. – Van 9 tot 13 september jl. life sciences & health missie Minister Schippers. – Op 15 en 16 november jl. officieel bezoek met bedrijfsdelegatie minister-president Rutte en minister Ploumen. – In najaar economische missie o.l.v. minister Ploumen gepland. – In eerste helft 2015 «vlagvertoonmissie» o.l.v. minister-president Rutte gepland.

Missie minister Schultz van Haegen naar Birma, 27–31 mei

Aantal deelnemers	9
Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Eerste bilateraal werkbezoek door Nederlandse bewindspersoon. – MoU nauwere samenwerking op gebied van integraal waterbeheer getekend: NL beschouwd als belangrijkste kennispartner. – Studie integraal waterbeheer (IWRM) uitgevoerd door consortium: bouwstenen IWRM strategie en voorstellen projecten NL water sector. – 1e bezoek High Level Expert Team IWRM olv Cees Veerman, in februari jl. – Bezoek Minister Schultz van 3–6 juni 2014 in combinatie met Singapore International Water Week (1–2 juni). – Samenwerking WB en andere donoren voor implementatie integraal waterbeheer.

Missie Minister Ploumen, in aanwezigheid koninklijk paar, naar Hessen en Baden-Württemberg, 3–6 juni

---

Aantal deelnemers	100
-------------------	-----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelde markt, frequente bezoeken incl. om het jaar economische missie. – Missie stond in het kader van de zgn. Zuid-Duitsland strategie. Zuid-Duitsland steeds meer motor Duitse economische groei. In verhouding tot het economische belang nog onontgonnen marktpotentieel. Doel strategie is aandeel Nederlandse bedrijfsleven vergroten door o.a. betere bekendheid met Nederlandse aanbod. – Dit jaar inkomende bezoeken minister van Economische Zaken Hessen en minister van Economische Zaken Baden-Württemberg. Beide ministers voornemens Duitse bedrijven mee te nemen. – Instandhouding economische functie CG in München, na overleg met uw Kamer, belangrijk positief signaal voor verdere samenwerking. – Keuze om als NL partnerland te zijn van Hannover Messe eerder deze maand, en bezoeken minister-president, minister Kamp en staatssecretaris Dekker aan deze beurs, tevens instrumenteel geweest voor positionering van NL als hoogtechnologische toeleverancier en partner Duitse maakindustrie.
--------------------	--

Kwartaalrapportage d.d. 15 oktober 2013

Werkbezoek minister Ploumen aan Panama, 24 juni

Aantal deelnemers	Betrokkenheid plaatselijke Nederlandse en Panamese bedrijfsleven
-------------------	--

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Nieuwe ambassade m.i.v. eind september 2013 in gebruik. – MoU Koninkrijk en Panama, afgestemd met Koninkrijkspartners, in laatst stadium tekstuele afstemming. – Door grote problemen tussen Kanaalautoriteit en consortium aannemers dat geen vooruitgang geboekt in besluitvorming constructie nieuwe haven. Komende maanden waarschijnlijk meer duidelijkheid. – Bilaterale samenwerking verder vorm gekregen door o.m. succesvolle deelname aan grote regionale handelsbeurs.
--------------------	---

Werkbezoek minister Bussemaker aan Brazilië, 22–27 juni

Aantal deelnemers	3
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt, frequente bezoeken incl. jaarlijks economische missie. – Onderzoeksprogramma NWO en Braziliaanse counterpart CNPq o.g.v. biobased economy gestart. – Doel om ook in 2014 e.v. NWO te laten samen werken met o.m. counterpart CNPq. Fapesp en mogelijk andere wetenschapsfinanciers. Eerste stap gezet d.m.v. workshop NWO en Fapesp in februari jl. o.g.v. Sustainable Cities, – Ook mogelijke samenwerking o.g.v. astronomie en sport en innovatie bekeken.
--------------------	---

Missie minister-president Rutte en minister Schultz met premier Peeters en minister Crevits van Vlaanderen naar Texas, 7–9 juli

---

Aantal deelnemers	73
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelde markt. Frequente bezoeken. Dit bezoek in teken op de kaart zetten van Nederland en Vlaanderen als een (delta)regio. – Geen specifiek follow-up deze missie, wel verdere activiteiten o.g.v. energie en smart grids (ook elders in de VS), bv. PiB getekend o.g.v. smart grids Austin.
--------------------	---

Economische missie minister-president Rutte naar Caribische delen Koninkrijk, 13–20 juli

---

Aantal deelnemers	7
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Kennismakingsbezoek; eerste volledige reis gericht op handel en investeren. – NCH en MKB NL informeren klanten/leden over mogelijkheden Aruba als vestigingsplaats. – Deelname Caribische landen aan economische missies NL wordt gezien. Afspraak staat dat Caribische landen Koninkrijk mogen aansluiten.
--------------------	---

Missie minister Ploumen naar India, 2–5 september

Aantal deelnemers	43
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt, frequente bezoeken incl. jaarlijks economische missie op bewindslidenniveau. – (Verdere) samenwerking met ministerie Commerce and Industry d.m.v. «Joint Economic Committee», gericht op markttoegang en handelsbelemmeringen. – Met ministerie Urban Development verdere invulling MoU. – Toegezegd om in najaar 2014 weer bezoek te brengen. Overwogen wordt een zgn. «vlagvertoonmissie» o.l.v. minister-president Rutte te organiseren.
--------------------	--

Missie minister Schippers naar China, 8–13 september

Aantal deelnemers	37
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt. Streven naar jaarlijks minimaal vier bezoeken o.l.v. bewindspersonen. Deze reis betrof Life Sciences & Health missie. – Eind maart jl. missie o.g.v. ziekenhuismanagement o.l.v. SGVWS met delegatie Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen en bedrijven/kennisinstellingen: relaties met gezondheidsautoriteiten en gelieerde instellingen verdiept en contacten NL bedrijven met Chinese investeerders in private ziekenhuissector gelegd, waarvan één overweegt dit najaar Nederland te bezoeken. – In mei delegatie o.l.v. plv. DG Shanghai Hospital Development Center naar NL.
--------------------	--

Missie minister Ploumen naar Brazilië, 6–10 oktober 2013

Aantal deelnemers	49
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt, frequente bezoeken, incl. in beginsel jaarlijks economische missie op bewindslidenniveau. Vanwege WK voetbal en presidents-verkiezingen in oktober missie verzet naar eerste helft 2015. Zeer waarschijnlijk in september 2014 wel hoogambtelijke missie vanuit BZ. – Bezoek Staatssecretaris Mansveld van 31 maart t/m 3 april jl: logistiek, havensamenwerking en achterlandverbindingen en «Soil Remediation and Ground Water Standards». – Bezoek DG B&I (Ministerie van Economische Zaken), 3 t/m 6 juni 2014 met innovatiemissie o.g.v. Smart Cities & Society. – Tijdens missie CEO Braziliaans energietransportbedrijf Transpetro uitgenodigd voor bezoek aan Nederland.
--------------------	---

Kwartaalrapportage d.d. 18 december 2013

Missie minister Ploumen naar Somalië, 28 oktober

Aantal deelnemers	3
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Fragiel land in wederopbouw. Verkennende missie; opbouw handelsbetrekkingen zaak van lange adem. Formeel voorstel tegenmissie verwacht. – Strategische economische studie haven Berbera, Somaliland afgerond door NL maritiem/transport bedrijf, in opdracht van Wereldbank; mogelijke kansen NL bedrijven ondersteuning havenautoriteiten. – In april jl. mogelijkheden verder verkend door CdP Nairobi. – In maart jl. order voor Stichting voor bevordering dialoog in transitieregio's m.b.t. steun aan visserijsector/kustbeheer.
--------------------	--

Missie minister Ploumen naar Kenia, 29–31 oktober

Aantal deelnemers	31
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Overgangsland; missie in teken van hulp en handel, gericht op landbouw en (maritieme) infrastructuur. – Agro-missie januari jl. gericht op aardappelketen. – Follow-up activiteiten voor individuele bedrijven door de Nederlandse ambassade.
--------------------	---

Economisch bezoek staatssecretaris Mansveld naar VS/Californië, 29 okt–31 okt

---

Aantal deelnemers	9
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelde markt, frequente bezoeken. Dit bezoek in teken van vooruitstrevende rol Californië o.g.v. klimaat en duurzame mobiliteit, versterken bilaterale relaties op deze gebieden en positioneren bedrijfsleven. – Intentieverklaring Californische «Plug-In Electric Vehicles» en Nederlandse «Coast 2 Coast» ondertekend. – Tegenbezoek minister van milieu Matt Rodriguez verwacht.
--------------------	--

Bezoek koninklijk paar, minister Ploumen en minister Schippers met bedrijfsdelegatie aan de Russische Federatie, 4–9 november (zie separate brief aan de Kamer d.d. 12 november)

Aantal deelnemers	64
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Missie in kader van Nederland-Ruslandjaar 2013. Politieke betrekkingen a.g.v. recente ontwikkelingen Oekraïne onder druk; uitstel missie Minister Kamp. – Desalniettemin wens deelnemers om opvolging aan missie te geven. Ondersteuning door overheid blijft waar nuttig en mogelijk doorgaan: in loop van 2014 verdere uitwerking afspraken o.g.v. luchtvaart, life sciences & health en energie i.h.k.v.de Gemengde Economische Commissie (GEC). – Op 28 januari jl. bezoek Dvorkovich, vicepremier en voorzitter GEC. – In tweede kwartaal tegenbezoek regionale minister van Gezondheidszorg Tatarstan. Ook regio Rostov-on-Don uitgenodigd voor tegenbezoek.
--------------------	--

Officieel bezoek met bedrijfsdelegatie minister-president Rutte en minister Ploumen aan China, 15–16 november

---

Aantal deelnemers	14
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Opkomende markt. Streven naar jaarlijks minimaal vier bezoeken o.l.v. bewindspersonen aan China, waaronder brede economische missie. – Op uitnodiging minister-president Rutte deelname President Xi NSS, in combinatie met 1e staatsbezoek: uitstekende relaties verder geïntensiveerd. – In najaar economische missie o.l.v. minister Ploumen gepland. – In eerste helft 2015 «vlagvertoonmissie» o.l.v. minister-president Rutte gepland.
--------------------	--

Missie minister Ploumen naar Birma, 16–18 november

Aantal deelnemers	8
-------------------	---

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Ondersteunen politieke/economische ontwikkeling, intensiveren betrekkingen. – Van 28 februari tot 4 maart jl. bezoek High Level Expert Team i.k.v.afspraken MoU o.g.v. integraal waterbeheer. – Begin maart jl. tuinbouwmissie o.l.v. Loek Hermans/DG Agro. – Eind april inkomend bezoek deputy Minister for Livestock & Fisheries i.k.v. «Global Oceans Action Summit for Food Security and Blue Growth». – Begin juni volgende bezoek Minister Schultz van Haegen.
--------------------	--

Officieel bezoek met bedrijfsdelegatie minister-president Rutte, minister Ploumen en staatssecretaris Dijksema aan Indonesië, 19–22 november

---

Aantal deelnemers	115
-------------------	-----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Overgangsland, investeren in relatie o.b.v. gelijkwaardigheid en wederkerigheid. – Economisch programma rondom bezoek Vice President Boediono i.k.v.NSS. – Van 31–5 april jl. bezoek Minister Schultz van Haegen. – Vervolgbezoek minister-president eerste helft 2015 met grote bedrijfsdelegatie.
--------------------	---

Bezoek minister Kamp aan Qatar en de VAE (Abu Dhabi), 23–27 november

---

Aantal deelnemers	28
-------------------	----

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Elk jaar economische missie op bewindslidenniveau naar Golfstaten. – Uitwerking MoU Energie met VAE. – In 2014 tegenbezoek Minister van Energie en Industrie Qatar verwacht. – In september 2014 economische missie minister Kamp naar de Golfstaten.
--------------------	---

Bezoek minister-president Rutte, minister Timmermans en minister Ploumen aan Israël en Palestijnse gebieden, 7–9 december

---

Follow-up deelnemers	Israël: 63 Palestijnse Gebieden: 58
----------------------	--

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Lancering samenwerkingsfora en politieke consultaties. Voor het eerst grote economische missie naar Palestijnse Gebieden; start reguliere brede samenwerking. <p>Israël:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Informeel overleg Israël en NL energie/gas coördinatoren o.l.v. ambassade: o.a m.b.t. NL betrokkenheid bij bouw gasaanlanding en toepassingen technologie Israël in energiesector; NL bedrijf recent ingehuurd door ministerie van energie voor analyse gasvoorraad Leviathan. – Oprichting Israëlische Gas Academie door Israël Electric Company en KIWA: eerste «trainers of trainers» programma gestart. Komende jaren overtekend. – Follow-up meeting IEC en NL coördinator meerjarige samenwerking o.g.v. «gas supply chain optimalization in Israel» en ondersteuning start-ups (via Universiteit Twente) en samenwerking in derde landen (bouw gascentrales). – Bilaterale Innovatiedag 10 juni as. <p>Palestijnse Gebieden:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Inkomende missie vrouwelijke ondernemers gepland voor najaar 2014. – Programma NL-Palestijns Academisch Water Consortium in gang gezet. – Inkomend bezoek van zakenman Al Masri (inzet voor de zomer). O.a. ontvangst bij VNO-NCW.
--------------------	---

Economisch werkbezoek minister Schultz Verhagen aan Vietnam, 16–18 december (hoofdpijnen verslag konden niet meer niet in kwartaalrapportage van 18 december worden opgenomen)

Aantal deelnemers	Plaatselijk bedrijfsleven
-------------------	---------------------------

Follow-up algemeen	<ul style="list-style-type: none"> – Transitie land, inzet op versterken van wederzijdse economische belangen. – «Deltaland», inzet op Mekong Delta voor export NL deltaplan en kansen kennisinstellingen/bedrijfsleven. – Bezoek gericht op jaarlijks overleg (Intergovernmental Committee Meeting) – Volgend overleg voorzien op 22 september as in NL. – Dmv Strategic Partnership Agreement NL en Vietnam voor langere termijn gecommitteerd aan samenwerking o.g.v. integraal waterbeheer en klimaatadaptatie. Samenwerking verloopt uitstekend: NL gepositioneerd als centrale speler in integraal waterbeheer en klimaatadaptatie. – Verzoek Vice premier Ninh ook in te zetten op klimaatadaptatie strategie voor Rode Rivier in Noord Vietnam (gebaseerd succes Mekong delta plan). – Samenwerking Rotterdam en HCMC o.g.v. klimaatbestendig HCMC met oog voor commerciële kansen Nederland. – Veelbelovende niches samenwerking uitgewerkt: baggeren/ kustvlaktebeheer.
--------------------	--

IV. Factsheet missie Indonesië

(zie aparte bijlage)